

Список використаних джерел

1. Вернигора Н. М. Роль періодичних видань для дітей у формуванні мовних навичок. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2052>
2. Давидченко Т. Типологічна класифікація дитячих періодичних видань в Україні. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2316>
3. Круть І. Журнал для дітей: дискурсивні характеристики. *Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика»*. 2011. Вип. 34. С. 136–141.

Сергій Підгурський

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

Жоден з видів народної творчості не відзначається таким багатством нашарувань, як казка. На ній позначився вплив різних історичних епох, починаючи від первісного суспільства і до наших днів. Усе це свідчить про важливе місце казок у культурно-побутовій практиці людства уже на ранніх шаблях його історичного розвитку і про тісний зв'язок з життям народу. Історія казки є історія її співвідношення з дійсністю.

За своєю природою казка є досить характерним жанром фольклору: вона щільно примикає до інших різновидів народної оповідальної творчості, насамперед до легенди, переказу, оповіді, які, як відомо, особливо тісно пов'язані з конкретною історією, реальним життям і побутом їх творців.

Художні образи казок, психологія характерів, ситуації, художні деталі казкового епосу в своїй основі завжди глибоко самотутні й історично конкретні, бо вони ж у специфічно художній формі відбивають життя, погляди, смаки та сподівання певного народу у певний час його історії.

Проте казка має і чимало відмінного від суміжних з нею жанрів оповідального фольклору. Це притаманна їй своєрідна внутрішня настанова на вимисел. Якщо в легенді або в переказі основним є підкреслення «достовірності» чи «ймовірності» того, про що йдеться у творі, то казка завжди розповідає «вигадку», яка цікава не сама по собі, а передусім своїм більш або менш прозорим натяком на якесь конкретне життєве явище, захоплює своєю алегоричністю, і це завжди усвідомлюється як самим творцем казки, так і її виконавцями та слухачами.

Настанова на вимисел у казці перебуває в органічному зв'язку з іншою не менш характерною ознакою – розважливістю, коли казку

розповідають не для розваги, а, з метою дидактичною, повчальною, вона перетворюється в чисту легенду, повчання і при цьому набуває чисто навіть нових особливостей побудови.

У сиву давнину форми усної поезії були ще слабо диференційовані, до того ж і сама народна творчість тоді досить щільно перепліталася з різноманітними побутовими та ідеологічними чинниками.

Ж.-Ж. Руссо категорично заперечував будь-яке насильство у вихованні, вказував на те, що в людині потрібно виховувати почуття доброти, справедливості, поваги і ні в якому разі не допускати в серце вихованця злобу, ненависть, заздрість. Завдання педагогіки полягає у вихованні людини, яка б мала своїм суспільними обов'язком фізичну працю, чесність, активність, гуманізм.

Основи роботи з казкою заклав саме В. Сухомлинський. За словами педагога, «людина, для якої книжка уже в дитинстві стала такою необхідною, як скрипка для музиканта, як пензель для художника, ніколи не почуватиметься обділеною, збіднілою, спустошеною» [1, с. 89]. А специфічною особливістю казки він вважав те, що саме вона допомагає дитині зробити перший крок від яскравого, живого, конкретного до абстрактного. Казка, за його переконаннями, сприяє розвитку естетичних почуттів, творчості, образного мислення.

Багато народних казок іде з глибокої язичницької давнини, коли вони зовсім не були казками, а щирими віруваннями народу. Але багато з них, очевидно, народ переробив або наново склав навмисне для дітей. Це – перші й блискучі спроби народної педагогіки, і зрозуміло, що хто-небудь був спроможний змагатись в цьому випадку з педагогічним генієм народу. Природні педагоги – бабуса, мати, дід – розуміли інстинктивно й знали з досвіду, що мораль полягає не в словах, а в самому житті сім'ї, яке охоплює дитину з усіх боків і звідусіль щохвилини проникає в її душу.

Видатний теоретик дитячої літератури І. Франко вбачав у казці значні можливості для виховання високих моральних якостей, чуття поетичного слова: «Оті простенькі сільські байки, як дрібні тонкі корінчики, вкорінюють у нашій душі любов до рідного слова, його краси, простоти і чарівної милозвучності. Тисячі речей у житті забудете, а тих хвиль, коли вам люба мама чи бабуса оповідала байки, не забудете до смерті» [2, с. 134].

Казка закріплює в дитині моральні почуття, тому що етичний потенціал цього жанру вміщує у собі і силу моралі, і народний засіб виховання.

Особливості казки визначаються тим, що вона несе не просто певну інформацію, а викликає в дитини емоційні переживання. Загалом, художнє слово стає тоді витвором мистецтва, коли воно містить у собі естетичну цінність, коли між казкою та учнем виникають естетичні стосунки. Саме завдяки цьому контакту відбувається емоційне переживання.

Кожний казковий твір викликає у дитини певні емоції (радість, сум, ненависть, обурення, переживання, біль). Це не просто здатність людини передати це відчуття, а це здатність казки викликати ці почуття. Будь-яке мистецтво неможливо оцінити без пережитих емоцій. Емоції – це внутрішній стан, сила, смерч. Читаючи казку, дитина заглиблюється у фантастичний, незвичайний світ, починає жити описаною дійсністю, життям свого героя, і сприймає все це по-справжньому.

Здатність людини емоційно співчувати (відгукуватися) розвивається поступово, під впливом читання художньої літератури, і особливо в ранньому дитинстві та в молодшому шкільному віці – завдяки систематичному читанню казок.

Особливий емоційний прояв під час вивчення казки викликає музика. Вона здатна відтворити те, що непосильно мові, розкрити найглибші, найтонші дитячі почуття, настрої, переживання, дає змогу повернути в минуле. Музика мимоволі відтворює почуття і емоції. Вона здатна збентежити, заспокоїти, примусити радіти і сумувати, спонукає до переживань та думок.

Музика в казці виконує внутрішню функцію: за допомогою інтонації, динаміки, темпу передає почуття, які стимулюють психологічні процеси сприйняття. Використовуючи музичну казку як засіб виховання можна стверджувати, що організаційно-методична система складається з трьох рівнів:

- 1) емоційно-чуттєвого;
- 2) емоційно-пізнавального;
- 3) емоційно-діяльнісного.

Завдяки художнім засобам, які легко сприймаються дітьми, казки надовго запам'ятовуються.

У казках багато діалогів, що дає змогу дітям із задоволенням інсценувати розповідь. У канву казок органічно вплітаються прислів'я, приказки, загадки, пісні, лічилки, скоромовки, повір'я.

Читаючи казку, діти вчаться оцінювати свої дії, вчинки, а також дії і вчинки інших. Через казкових персонажів дитина пізнає навколишню дійсність, адже саме в казці сюжет побудований на протиставленні добра і зла, правди і кривди, щедрості і жадібності, їх боротьби. Обов'язковим у казках є утвердження добра, яке ґрунтується на яскравих прикладах гуманної поведінки та доброзичливих стосунків.

Переборенням труднощів, засудженням зла казки закликають до справедливості, людяності, краси, які мають панувати у світі.

Казки – це народна побутова енциклопедія, яка зібрала усі характерні негативні людські прояви та виставила їх на загальний огляд і посміх. Так, лисяча хитрість пов'язана злочинами, вовча жорстокість – з приниженням прав усіх інших лісових мешканців, ведмежа недотепність – із непотрібним використанням страшної сили для розправи над

слабкішими.

Існує думка, що казка приходить до дитини сама собою. Але насправді з таким твердженням погодитись важко. Адже казка має багато аспектів.

У сиву давнину казки склалися для дорослих. Згодом люди побачили, що казка багато чому вчить і може бути добрим порадиником у дорослому самотньому житті. Адже якраз у казкових сюжетах зображені взаємини між людьми, співіснування людини з навколишнім світом. І казка є тим дороговказом, який радить, як діяти в тих чи інших обставинах, щоб було добре і тобі, і тим, хто поруч з тобою.

Так, чоловіча доблесть виявляється у казці тільки добрими вчинками – захист менших, слабших, врятування красуні від смерті, визволення рідної землі.

Зло, жадібність, зажерливість, брехня обов'язково в казках осуджуються і зникають.

Подружня вірність, материнська любов, готовність до самопожертви – це ті ідеали, які ми зустрічаємо майже в усіх казках.

Ідея будь-якої казки – засудження крадіжки, обману, лицемірства, тобто навчання дітей найкращому, розвиток у них високих моральних почуттів, любові, поваги, розуміння.

Список використаних джерел

1. Тихомиров О. К. Психология мышления. М., 1984.
2. Франко І. Я. Твори: у 50-ти т. Т. 26. К.: Наукова думка, 1981. С. 143.

Сергій Пісарєв

НАРИС ІСТОРІЇ ВИВЧЕННЯ ГІДРОМАЛАКОФАУНИ БАСЕЙНУ РІЧКИ СІВЕРСЬКИЙ ДОНЕЦЬ. 1920-1950-і РОКИ

В період досліджень гідромалакофауни басейну річки Сіверський Донець (далі – БРСД) з 1832 по 1918 рр. (I етап) малакологами були знайдені 62 види (за сучасною систематикою 47 видів червононогих та 15 видів двостулкових) прісноводних молюсків. 1920–1950-і рр. (II етап) – етап проведення більш інтенсивних робіт з вивчення малакофауни БРСД. Завдяки організації Донецької (на річці Донці) біологічної станції дослідження складу фауни молюсків БРСД значно розширилися (М. Фадєєв, В. Бут, С. Солодовніков). Свій внесок у вивчення молюсків БРСД внесли також співробітники інших наукових установ регіону (З. Попова) та інших біологічних станцій (В. Жадін).